

6) кафедраға алдын ала сараптама үшін ұсынылатын PhD докторлық диссертациялар – кемінде 85%; гуманитарлық мамандықтар үшін – кемінде 80%, соның ішінде жасанды интеллект үшін – 5%;

7) курстық жұмыстар (жобалар) – кемінде 55%; соның ішінде жасанды интеллект үшін – 15%;

8) конференция материалдарында жариялау үшін студенттік жұмыстардың университеттік, өңірлік конкурстарына ұсынылатын ғылыми жұмыстар – кемінде 55%; студенттік ғылыми жұмыстардың республикалық, халықаралық конкурстарына ұсынылатын ғылыми жұмыстар қойылатын талаптарға, конкурстар туралы ережелерге сәйкес келуі тиіс, ал олар болмаған кезде түпнұсқалық деңгейі (пайызы) кем дегенде 60%-ды құрауы керек. Осының ішінде тиісінше жасанды интеллект үшін – 10%» - деп бекіту ұсынылады.

Жасанды интеллекттің білім беру жүйесіне кеңінен енуі жоғары оқу орындарында оны тиімді әрі жауапты қолдануға бағытталған нақты ұсыныстар әзірлеуді талап етеді. Зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, жоғарыдағы ұсыныстармен қатар мынандай тұжырымдар жасалды.

Біріншіден, жоғары оқу орындарында жасанды интеллектті қолдануға қатысты бірыңғай институционалдық саясатты мемлекеттік деңгейде анықтап, қалыптастыру қажет. Бұл саясатта жасанды интеллектті оқу үдерісінде қолданудың рұқсат етілген және шектелетін формалары нақты айқындалуы тиіс. Атап айтқанда, жасанды интеллектті көмекші құрал ретінде пайдалану мен оны дербес ойлауды алмастыратын құрал ретінде қолданудың айырмашылығы анық көрсетілуі қажет.

Екіншіден, академиялық адалдық кодекстеріне жасанды интеллектке қатысты жоғарыда көрсетілгендей арнайы нормаларды енгізу маңызды. Мұнда студенттердің оқу және ғылыми жұмыстарды орындау барысында жасанды интеллектті қалай қолдана алатыны, авторлық жауапкершіліктің шекарасы және дереккөз ретінде жасанды интеллектті көрсету талаптары нақты белгіленуі тиіс. Бұл академиялық адалдықты сақтауға және бағалау әділдігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Үшіншіден, оқыту процесінде ойлауды дамытатын тапсырмалар үлесін арттыру ұсынылады. Яғни, тек нәтижеге емес, студенттің ойлау логикасына, талдау қабілетіне және дәйектілігіне негізделген бағалау жүйесін енгізу қажет. Мұндай тапсырмалар жасанды интеллектті дайын жауап көзі ретінде емес, ойлау үдерісін қолдайтын құрал ретінде қолдануға ынталандырады.

Төртіншіден, оқытушылар үшін жасанды интеллектті педагогикалық тұрғыдан тиімді қолдану бойынша біліктілікті арттыру бағдарламаларын ұйымдастыру маңызды. Оқытушы жасанды интеллекттің негізгі модераторы ретінде оны студенттердің танымдық дамуына бағыттап, бақылап отыруы тиіс. Бұл жасанды интеллект пен адам арасындағы тепе-теңдікті сақтауға мүмкіндік береді.

Бесіншіден, студенттер арасында жасанды интеллектті жауапты қолдану мәдениетін қалыптастыру қажет. Ол үшін академиялық этика, интеллектуалдық жауапкершілік және цифрлық сауаттылық мәселелеріне арналған семинарлар мен курстар енгізу ұсынылады. Мұндай шаралар студенттердің жасанды интеллектті саналы түрде пайдалануына ықпал етеді.

Осы ұсыныстарды жүзеге асыру жасанды интеллектті білім беру жүйесіне тиімді енгізуге, академиялық адалдықты сақтауға және студенттердің дербес әрі сыни ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндік беретіндігіне сенеміз.

Қолданылған әдебиеттер:

1 Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер арқылы шешу» 2025 жылғы 8 қыркүйек // <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-zhasandy-intellekt-daurindegi-kazakstan-ozekti-maseleler-zhane-ony-tubegeyli-cifrlыk-ozgerister-arkyly-sheshu-881957>

2 «Жасанды интеллект дегеніміз не және ол бизнеске не үшін қажет?» // https://blog.saiet.kz/kk/artificial_intelligence/

3 Каримкулова Н.А. Жұмашева А.С. Қамит А.Қ. «Қазіргі білім беру жүйесіндегі жасанды интеллекттің рөлі» // <https://rep.knu.kz/bitstream/handle/data/21442/%d0%ba%d0%be%d0%bd-192-197.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

4 Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті Академиялық саясаты. Оқу, ғылыми, дипломдық жұмыстарға, магистрлік және докторлық диссертацияларға плагиаттың болуы тұрғысынан тексеру жүргізу Регламенті // <https://e.buketov.edu.kz/kk/>

Федорова Д.И., Карагандинский университет Казпотребсоюза, Факультет финансов, логистики и цифровых технологий, Ф-23-2, студентка
(Научный руководитель – к.э.н., доцент Салимова Ж.Д.)

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ КРЕДИТОВАНИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА БАНКАМИ ВТОРОГО УРОВНЯ КАЗАХСТАНА

В Казахстане малый бизнес имеет стратегическое значение для экономики Казахстана, поскольку именно он способствует созданию рабочих мест, диверсификации производства и увеличению налоговых поступлений. Однако, одной из главных проблем, остаётся ограниченный доступ к финансовым ресурсам.

Банки играют большую роль в поддержке малого предпринимательства, предлагая разнообразные финансовые продукты и услуги, направленные на удовлетворение потребностей субъектов малого бизнеса. Актуальность данного исследования определяется необходимостью анализа взаимодействия коммерческих банков и субъектов малого бизнеса в Казахстане, выявления существующих проблем и разработки рекомендаций по их решению.

Одной из важнейших функций банков в отношении малого бизнеса является предоставление кредитных ресурсов. Банковские кредиты дают возможность предпринимателям инвестировать в развитие своих компаний: покупать оборудование, расширять производственные мощности, увеличивать оборотные средства или покрывать текущие расходы. Банки предоставляют гибкие условия кредитования. В зависимости от специфики бизнеса предприниматели могут выбирать кредиты с обеспечением или без него. Государственные программы субсидирования процентных ставок и гарантии по кредитам от таких институтов, как Фонд «Даму», значительно облегчают доступ к финансированию и снижают стоимость заемных средств. Это особенно важно для начинающих предпринимателей и стартапов, которые часто сталкиваются с нехваткой залогового обеспечения [1].

В последние годы малый бизнес в Казахстане демонстрирует повышенный интерес к займам, особенно в условиях послекризисного восстановления экономики. Интересным является работа коммерческих банков по действующим программам, таким как «Дорожная карта бизнеса 2025» и «Национальный проект развития предпринимательства», которые способствуют определенной степени увеличения доступности кредитов. Тем не менее, несмотря на поддержку, ставки по кредитам для малого бизнеса остаются высокими, что ограничивает их доступность. Автоматизация кредитных процессов способствует упрощению подачи заявок и сокращению сроков одобрения, и это является позитивным фактором.

Проведем анализ текущей ситуации с кредитованием малого бизнеса на примере двух крупнейших банков Казахстана — АО «Kaspi Bank» (далее - Kaspi Bank) и АО «Народного банка Казахстана» (далее - Народный банк Казахстана).

Рассмотрим как предоставлялись займы Kaspi Bank и Народным банком Казахстана субъектам малого бизнеса.

Рисунок 1. Объемы кредитования малого бизнеса Kaspi Bank и Народного банка Казахстана (млрд тенге).

Примечание: составлено автором. Источник сайты www.kaspibank.kz и www.halykbank.kz

На графике представлена динамика объема кредитования малого бизнеса двумя крупными банками второго уровня: Kaspi Bank и Народный банк Казахстана за период с 2019 по 2023 годы. Здесь мы наблюдаем, что спрос на кредиты для малого предпринимательства увеличивается с каждым годом, в следствии чего происходит общий рост сектора малого бизнеса в Казахстане [2;3].

Рассмотрим процесс кредитования субъектов малого бизнеса на основе Kaspi и Народного банков Казахстана.

Kaspi Bank — один из лидеров рынка в сфере цифровых услуг и потребительского кредитования. Он предоставляет быстрое одобрение клиентов с минимальным пакетом документов. У него гибкие условия погашения и доступ к капиталу по мере необходимости. Так как малый бизнес обусловлен высокой рискованностью сегмента, то банк предоставляет ставки в диапазоне 15-18%. Подача заявок и отслеживание статуса кредита проходит через мобильное приложение Kaspi.kz. А скоринговая модель на основе Big Data позволяет быстро оценить платежеспособность заемщика [2].

Преимущества:

- Простота и скорость оформления кредита.
- Высокий уровень автоматизации и минимальные требования к документам.

Недостатки:

- Относительно высокие процентные ставки.
- Ограниченный ассортимент кредитных продуктов для долгосрочных инвестиций.

Народный банк Казахстана - один из крупнейших и старейших банков страны, предоставляющий широкий спектр услуг для бизнеса. Банк выдает малому бизнесу среднесрочные кредиты на текущие нужды бизнеса. Также участвует в государственных программах с субсидированием процентных ставок (они варьируются от 12% до 16%). Также банк проводит консультации по вопросам кредитования и ведения бизнеса. Существуют программы рефинансирования существующих долгов для малого бизнеса [3].

Преимущества:

- Более низкие процентные ставки по сравнению с Kaspi Bank (особенно при участии в государственных программах).

- Широкий спектр кредитных продуктов, включая долгосрочные инвестиционные кредиты.

Недостатки:

- Более сложная процедура оформления кредита, требующая большего пакета документов.

- Длительное время рассмотрения заявок по сравнению с Kaspi Bank.

Таблица 2.

Сравнительный анализ Kaspi Bank и Народного банка Казахстана.

Параметры	Kaspi Bank	Народный Банк
Процентные ставки	15-18%	12-16%
Скорость одобрения	высокая(до 1 дня)	Средняя (до 5 дней)
Требование к документам	Минимальные	Стандартные (пакет документов)
Участие в гос. программах	Ограниченное	Активное
Цифровые решения	Высокий уровень диджитализации	Средний уровень
Ассортимент продуктов	Основное внимание — кредиты и овердрафты	Широкий выбор (инвестиционные кредиты)
Примечание: Составлено автором. Источник сайты www.kaspibank.kz и www.halykbank.kz		

На основе рассмотренного материала, можно сделать вывод, что Kaspi Bank ориентируется на скорость и простоту обслуживания клиентов малого бизнеса, предлагая гибкие, но дорогие кредитные продукты, а Народный банк предлагает более выгодные условия по процентным ставкам и активно участвует в государственных программах, но требует больше времени на оформление кредита.

Кредитование малого бизнеса в Казахстане продолжает развиваться благодаря поддержке государства и конкуренции между банками. Kaspi Bank и Народный банк Казахстана предлагают разные подходы к кредитованию: Kaspi делает ставку на скорость и диджитализацию, а Народный банк Казахстана — на доступные ставки и участие в госпрограммах. Выбор подходящего банка зависит от приоритетов заемщика: скорости или выгодных условий.

Анализ кредитования малого бизнеса банками второго уровня позволяют обозначить ряд ключевых проблем, препятствующих развитию кредитования банками субъектов малого бизнеса.

Одной из ключевых проблем, с которыми сталкивается малый бизнес в Казахстане, является высокая стоимость финансирования. Банки и микрофинансовые организации устанавливают значительные процентные ставки по кредитам, что делает их малодоступными для многих предпринимателей. Основными причинами такого положения являются высокие риски кредитования малого бизнеса, ограниченные возможности предоставления залога и зависимость ставок от инфляции и политики Национального банка РК.

Недостаточная финансовая грамотность предпринимателей, особенно в регионах, усугубляет ситуацию. Многие из них не обладают достаточными знаниями для подготовки необходимых документов и эффективного управления своими финансами, что затрудняет процесс получения кредитов и ведения бизнеса. Даже при минимальных требованиях к залому ставки по таким кредитам остаются высокими, что снижает их привлекательность и доступность для стартапов и новых предприятий.

Для эффективного содействия развитию малого предпринимательства коммерческим банкам Казахстана необходимо внедрить ряд инициатив, направленных на снижение барьеров для бизнеса, оптимизацию кредитных продуктов и создание благоприятных условий для финансирования. Важной мерой является оптимизация условий кредитования, которая включает снижение процентных ставок. Это можно достичь с использованием государственных субсидий через Фонд «Даму», которые частично компенсируют ставки, а также упрощением процедуры участия банков в государственных программах поддержки. Дифференцированные ставки, учитывающие сектор бизнеса и риски, помогут сделать кредиты доступными для более широкого круга предпринимателей.

Совместные программы с государственными институтами, такими как сотрудничество с Фондом «Даму», расширение перечня приоритетных секторов экономики и участие в государственно-частных партнерствах, дадут возможность малому бизнесу получать поддержку в виде субсидий и гарантий. Эти меры будут способствовать активному участию малого бизнеса в инфраструктурных и региональных проектах.

Развитие нефинансовых услуг, таких как бизнес-акселераторы и инкубаторы, а также цифровизация процессов взаимодействия между бизнесом и банками, поможет предпринимателям эффективно масштабировать бизнес и находить новые рынки. Внедрение CRM-систем и платформ для расчетов и отчетности упростит процессы и повысит эффективность взаимодействия.

Для дальнейшего развития малого предпринимательства коммерческим банкам Казахстана необходимо не только улучшать финансовые условия кредитования, но и внедрять инновационные продукты, повышать доступность услуг и оказывать нефинансовую поддержку. Эти меры помогут увеличить вклад малого бизнеса в экономику страны, создать новые рабочие места и способствовать устойчивому экономическому росту.

Список литературы

1. Государственные программы поддержки малого бизнеса: “Дорожная карта бизнеса 2025” и “Национальный проект развития предпринимательства”.
2. www.kaspiibank.kz Годовые отчеты и данные о кредитовании малого бизнеса.
3. www.halykbank.kz Годовые отчеты о деятельности и участие в государственных программах.
4. www.nationalbank.kz Национальный Банк РК. Аналитический отчет о состоянии банковского сектора за 2023 год. Отчеты по платежному балансу и кредитованию малого бизнеса за 2023г.
6. www.library.arsu.kz Финансовая поддержка устойчивого развития малого и среднего бизнеса в Казахстане. Монография / А.К. Жумагулова, Б.К. Бимагамбетова, С.Р. Абилдаханова. — Алматы, ТОО Лантар books, 2022 (стр 40-44).
7. www.AFK.kz Ассоциация финансистов Казахстана. Исследование роли банков в развитии МСБ, 2023
8. <https://damu.kz/ru/programmi#v-pills-loans/>

Шынарбек А.М. Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті, экономика факультеті Э-25-1к тобы
(Ғылыми жетекші – аға оқытушы Ескендір Н.Н.)

ЖАСТАР ЖҰМЫССЫЗДЫҒЫ ЖӘНЕ ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ: Z БУЫНЫ ҮШІН ҚИЫНДЫҚТАР МЕН МҮМКІНДІКТЕР

Экономиканың қарқынды цифрлық трансформациясы жағдайында жастар жұмыссыздығы проблемасы ерекше айқындыққа ие болады. Z буыны - бұл цифрлық ортада толығымен қалыптасқан бірінші буын, бірақ ол парадоксқа тап болады: жоғары цифрлық қатысу әрқашан тұрақты жұмысқа кепілдік бермейді. Автоматтандыру, жасанды интеллектті енгізу, платформалық жұмыспен қамтуды және гибридіті еңбек түрлерін дамыту кәсіби және кәсіби емес құзыреттерге қойылатын талаптарды арттыра отырып, жұмыс күшіне сұраныс құрылымын түбегейлі өзгертеді.

Цифрландыру бұрын түлектер үшін еңбек нарығына "кіру нүктесі" ретінде қызмет еткен дәстүрлі бастапқы деңгейдегі жұмыс орындарының қысқаруына әкеледі. Сонымен бірге дамыған цифрлық дағдыларды, аналитикалық ойлауды және тұрақты оқу қабілетін қажет ететін жаңа мамандықтар қалыптасуда. Нәтижесінде білім беру жүйесі мен цифрлық экономиканың нақты қажеттіліктері арасында құрылымдық алшақтық пайда болады.

Бұл проблема цифрлық даму мен еңбек нарығын жаңғыртудың ауқымды бағдарламалары іске асырылатын Қазақстан контекстінде ерекше маңызға ие болып отыр. Технологияларды енгізудің он динамикасына қарамастан, жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі әлеуметтік-экономикалық тұрақтылықтың сезімтал көрсеткіші болып қала береді. Жас мамандар көбінесе практикалық тәжірибенің жетіспеушілігіне, жұмыс берушілердің біліктілігінің сәйкес келмеуіне және жоғары бәсекелестікке тап болады.

Сонымен қатар, цифрлық трансформация экономикалық қана емес, әлеуметтік тәуекелдерді де күшейтеді: тұрақсыз жұмыспен қамту, гиг-экономиканың өсуі, мансаптық траекториялардың белгісіздігі жастардың табыс деңгейіне, әлеуметтік қорғалуына және психологиялық жағдайына әсер етеді.

Осылайша, жастар жұмыссыздығы мен экономиканың цифрлық трансформациясы арасындағы байланысты зерттеу ғылыми және практикалық тұрғыдан өзекті болып табылады. Z буыны үшін сын-тегеуріндерді талдау және жаңа мүмкіндіктерді анықтау жастарды цифрлық еңбек нарығының жағдайларына бейімдеудің тиімді тетіктерін әзірлеуге және мемлекеттік Жұмыспен қамту саясатын жетілдіру жөнінде ұсынымдар қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу мақсаты экономиканың цифрлық трансформациясының жастар жұмыссыздығының деңгейі мен құрылымына әсерін анықтау, сондай-ақ қазіргі жағдайда Z буыны үшін жұмыспен қамтудың негізгі сын-қатерлері мен жаңа мүмкіндіктерін анықтау.

Классикалық экономикалық теория шеңберінде (А.Смит, Д. Рикардо) жұмыссыздық еңбек нарығындағы сұраныс пен ұсыныстың теңгерімсіздігінен туындаған уақытша құбылыс ретінде қарастырылды. Неоклассикалық тәсіл жұмыссыздықты жалақының икемсіздігінің немесе институционалдық шектеулердің нәтижесі ретінде түсіндіреді.